

ВАЛЕРІЙ ВЛАСЕНКО
Сумський державний університет
Суми

ЛИСТИ КОСТЯ МАЦІЄВИЧА ДО СИМОНА ПЕТЛЮРИ 1921 Р.

У 2008 р. виповнилося 135 років від дня народження відомого громадсько-політичного і державного діяча, дипломата Костя Адриановича Мацієвича (1873 – 1942). Він брав активну участь у національно-визвольному русі кінця ХІХ – початку ХХ ст., в Українській революції 1917 – 1921 рр., був одним із провідників української еміграції у Румунії і Чехо-Словаччини та Української Радикально-Демократичної Партії.

Не менш відомим є вклад К. Мацієвича у розвиток світової й української науки. Він був одним із засновників громадської агрономії¹, представником організаційно-виробничого напрямку економічної думки в Україні та Росії², фахівцем у галузі сільськогосподарської економіки та кооперації³.

¹ Н. Макаров. *Крестьянское хозяйство и его эволюция*. Москва, 1910, с.46-47; А.В. Чаянов. *Основные линии развития русской сельскохозяйственной мысли за два века*. Москва, 1927; Його ж. Основные идеи и методы работы общественной агрономии. В кн.: А.В. Чаянов. *Избранные произведения: Сборник*. Сост. Е.В. Серова. Москва, 1989, с.57-180 та інші.

² В.В. Кабанов. Школа Чаянова, или организационно-производственное направление русской экономической мысли, *История СССР*. Москва, 1990, №6, с.86-99; Л.П. Горкіна, Н.О. Тимочко. “Історичні витoki та методологічні засади кооперативної школи О.В. Чаянова”, *Історія народного господарства та економічної думки Української РСР*. Вип.25. Київ, 1991, с.71-78.

³ В. Доманицький. *Кость Мацієвич (Замість вінка на могилу)*. Київ, 1943, 13 с.; Б. Винар. Матеріали до історії економічних дослідів (1919 – 1964). Мюнхен, 1965, с.29, 59-60; Те саме в кн.: Б. Винар. *Економічний колоніалізм в Україні та інші праці*. Нью-Йорк; Львів; Париж, 2005, с.143-273; І. Витанович. *Історія українського кооперативного руху*. Нью-Йорк, 1964, с.216, 245-255; Мацієвич Кость. *Енциклопедія Українознавства. Словникова частина*. Перевидання в Україні. Львів, 1994, т.4, с.1495 та інші.

В СРСР ім'я К. Мацієвича згадувалося лише у негативному контексті, що було пов'язано з його діяльністю на чолі Міністерства закордонних справ УНР періоду Директорії⁴.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. з'явилася низка енциклопедично-довідкових видань⁵, робіт біографічного характеру⁶ та досліджень, в яких розкривалися різні сторони життя і творчості вченого⁷, його діяльність на ниві дипломатії⁸, науки й освіти⁹, се-

⁴ *Революция на Украине по мемуарам белых*. Сост. С.А. Алексеев, ред. Н.Н. Попов. Москва-Ленинград: Госиздат, 1930, с.360-386; А.В. Лихолат. *Разгром буржуазно-националистической директории на Украине*. Киев: Госполитиздат Украины, 1949, с.271-277; О.Ю. Карпенко. *Импералистична інтервенція на Україні 1918 – 1920*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1964, с.118-119; Р.Г. Симоненко. *Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні (II половина 1919 – березень 1920 р.)*. Київ: Наук. думка, 1965, с.263-264 та інші.

⁵ В. Буцевицький, В. Власенко. “Мацієвич Кость”, *Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника*. Ред. М.М. Романюка. Вип. III. Львів, 1996, с.211-213; “Мацієвич Костянтин Андріанович”. В кн.: В. Верстюк, Т. Осташко. *Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник*. Київ, 1998, с.126-127; Г.В. Стрельський. *Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917 – 1920 рр.)*. Біографічний довідник. Київ, 2000, с.23-24; В. Власенко. “Мацієвич Кость Адріанович”, *Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник*. 2-ге видання. Суми, 2004, с.298; В.М. Матвієнко. “Мацієвич Кость Андріанович”, *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. Т.2*. Київ: Знання України, 2004, с.29 та інші.

⁶ В. Власенко. “Штрихи до портрета Костя Мацієвича”, *Сумська старовина*, 1997, №1, с.25-30; Його ж. “Кость Мацієвич: штрихи до портрета”, *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія “Гуманітарні науки”. Вип.4. Львів, 2002, с.67-78; Його ж. “Кость Мацієвич і Сумщина”, *Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми: СумДПУ, 2007, с.15-21.

⁷ “До творчої спадщини Костя Мацієвича”. [Передмова, упорядкування і коментарі В.М. Власенка], *Сумська старовина*, 2006, №XVIII-XIX, с.48-64; “До літературно-мемуарної творчості Костя Мацієвича”. [Передмова, упорядкування і коментарі В.М. Власенка], *Сумський історико-архівний журнал*, 2007, №II-III, с.117-127; Л.І. Єпик. “К.А. Мацієвич – науковець, дипломат, громадсько-політичний діяч”, *Український історичний журнал*, 2007, №1, с.125-135; Її ж. “Проблема сільськогосподарського районування в науковій спадщині К.А. Мацієвича”, *Матеріали сьомої Сумської наукової історико-краєзнавчої конференції*. Суми: СумДПУ, 2007, с.295-301.

⁸ В. Матвієнко, В. Головченко. *Історія української дипломатії ХХ століття у постатях*. Київ, 2001, с.78-82; В.М. Власенко. “Агроном і дипломат. Штрихи до біографії Костя Мацієвича”, *Політика і час*. Київ, 2002, №10, с.78-86; Д. Табачник. *Історія української дипломатії в особах*. Київ, 2004, с.210-227; Його ж. *Українська дипломатія: нариси історії (1917 – 1990 рр.)*. Київ, 2006, с.278-297; В.В. Соловійова. *Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917 – 1921 рр.: Монографія*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2006, с.146-149, 187-188 та інші.

ред української еміграції у Чехо-Словаччині¹⁰ та Румунії¹¹.

Проте існує чимало прогалин у вивченні біографії, громадсько-політичної, науково-педагогічної і культурно-освітньої діяльності Костя Адріановича, його наукової, літературної та епістолярної спадщини. Однією з них є листування Костя Мацієвича з Симоном Петлюрою, їх спільна діяльність на державотворчій ниві.

Перша зустріч цих непересічних осіб відбулася у Полтаві. Після закінчення Новоолександрійського інституту сільського господарства і лісівництва у 1898 р. Кость Адріанович декілька місяців працював у маєтку цукрозаводчика Павла Харитоненка на Харківщині. Але невдовзі обійняв посаду вченого секретаря Полтавського товариства сільського господарства й одночасно (з 1900 р.) агронома Полтавського повітового земства. З ініціативи К. Мацієвича, О. Русова і Л. Падалки при товаристві було організовано кооперативний відділ. Кость Адріанович публікувався у друкованому органі товариства – журналі *Хуторянин*. Він розробив основні засади земської агрономічної організації, мережі дослідних установ у губернії, взяв участь у Всеросійському з'їзді з агрономічної допомоги місцевому господарству (Москва, 1901), на якому поставив

⁹ В. Плисюк. “Кость Мацієвич”, *Українські кооператори (історичні нариси)*. Кн.1. Львів, 1999, с.218-222; С. Злупко, *Українська економічна думка. Постаті і теорії*. Львів, 2004, с.309-312; В.М. Власенко. “Науковий доробок К. Мацієвича на сторінках петербурзького журналу “Земское дело”, *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Вип.Х. Київ, 2005, с.180-190.

¹⁰ В.П. Трошинський. *Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище*. Київ: Інтел, 1994, с.71-72, 79-81; В.В. Стрілець. *Українська радикально-демократична партія: витоки, ідеологія, організація, діяльність (кінець XIX століття – 1939 рік)*. Київ: РПЦ “Київський університет”, 2002, с.228-231, 256-259, 275-277; В. Піскун. *Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX століття)*. Київ, 2006, с.298-300; В.М. Власенко. “Кость Мацієвич і Український республікансько-демократичний клуб у Празі”, *Рідна мова*, Варшава, 2007, №7, с.60-67; “Кость Мацієвич і Олександр Олесь (до 130-ліття з дня народження поета)”. [Передмова, упорядкування і коментарі В.М. Власенка], *Сумська старовина*, 2008, №XXIV, с.157-165.

¹¹ В. Власенко. “Перша конференція української еміграції у Румунії (до 85-річчя з дня заснування Громадсько-допомогового комітету української еміграції у Румунії)”, *Українознавство – 2008. Календар-щорічник*. Київ: Укр. центр духовн. культури, 2007, с.172-178; Його ж. “Кость Мацієвич на чолі філії Українського товариства Ліги Націй у Бухаресті (1922 – 1925)”, *Український вимір. Зб. матеріалів міжнар. наук. конф.* Вип.6. Ніжин: Вид-во Ніжинського держ ун-ту ім. Миколи Гоголя, 2007, с.82-85; Його ж. “Документи і матеріали Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії (1919 – 1923 рр.)”, *Пам'ятки. Археографічний щорічник*. Київ, 2008, т.8, с.129-160.

питання про необхідність використання української мови в агрономічній роботі в Україні.

Кость Адріанович був членом місцевої Української громади, до складу якої входили М. Дмитрієв, П. Мирний, О. Пчілка, М. Рклицький, Г. Ротмістров, П. Рудченко, О. Русов та інші. К. Мацієвич керував українським гуртком гімназистів і семінаристів. На його засіданнях виступали Д. Антонович, М. Русов, Л. Мацієвич, М. Міхновський, які періодично приїздили до Полтави. До цього гуртка належав і С. Петлюра. На думку К. Мацієвича, він був одним з найбільш активних і талановитих членів¹².

У 1901 р. Симона Васильовича виключили з Полтавської духовної семінарії, і невдовзі він виїхав на Кубань. Того ж року через небезпеку арешту Кость Адріанович переїхав до Саратова, де був губернським агрономом. Там вийшли перші його книги – *Главные вопросы повышения с[ельско]-х[озьяйственной] культуры* та *Организация мелкого кредита*. Він друкувався у *Саратовской Земской Неделе*, був членом місцевої Української громади. У 1905 р. брав активну участь у створенні в губернії осередків Всеросійського селянського союзу, організував у приміщенні земської управи нелегальні зібрання селян. З грудня 1905 р. по травень 1906 р. Кость Мацієвич перебував у в'язниці. Після звільнення працював редактором газети *Приволжский край*, а восени 1906 р. повернувся в Україну. Спочатку жив на Київщині, потім – у Харкові.

У 1907 – 1915 рр. (з перервами) Кость Мацієвич був редактором двомовного журналу *Хлібороб і Южно-Русской сільськохазяйственої газети*. Він залучив до роботи в українському відділі журналу Х. Алчевську, С. Дремцова, В. Короліва, М. Кропивницького, І. Липу, О. Пчілку, А. Терниченка, М. Шаповала. За участь у революційних подіях 1905 р. у Саратові був засуджений. З осені 1909 р. до весни 1912 р. Кость Адріанович відбував покарання у Васильківській в'язниці. Незважаючи на це, під псевдонімом К. Ашин вийшли друком його книги *Общественно-агрономические этюды*, *Рентабельность фосфорнокислого удобрения на южной окраине чернозема* й *Организация американского свиноводства*, публікувалися статті у фахових виданнях та пресі. Після виходу з в'язниці Кость Адріанович був агрономом Харківського товариства

¹² Центральний Державний Архів Вищих Органів Влади та Управління України (далі – ЦДАВО), ф. 3892, оп. 1, спр. 36, арк. 65; В.А. Савченко. *Симон Петлюра*. Харків, 2006, с.18-20.

сільського господарства, заступником голови Комітету сприяння сільській кооперації при цьому товаристві, редактором наукового *Агрономического журнала*. До редакції журналу залучив знаних фахівців О. Чаянова та Б. Бруцкуса. На сторінках часопису публікувалися статті відомих науковців О. Анциферова, М. Кондратьєва, М. Ларіна (Лур'є), Н. Макарова, П. Маслово, М. Огановського, О. Рибнікова, В. Тотоміанца, М. Туган-Барановського, О. Челінцева¹³. У Харкові К. Мацієвич був членом місцевої Української громади та редагував її тижневик *Наша справа*.

1915 р. Кость Мацієвич переїхав до Петрограда, де був професором Кам'яноостровських та Вищих Стебутівських жіночих курсів. Згодом очолив економічний відділ Всеросійського земського союзу, навесні 1917 р. увійшов до керівництва Ліги аграрних реформ. У столиці підтримував тісні зв'язки з членами місцевої Української громади П. Стебницьким, О. Лотоцьким і М. Славінським.

Влітку 1917 р. Кость Адріанович переїхав до Києва. К. Мацієвич і С. Петлюра були обрані до Української Центральної Ради. Перший – від Української Радикально-Демократичної Партії, другий – від Українського генерального військового комітету. Обидва працювали в уряді. С. Петлюра був генеральним секретарем військових справ, К. Мацієвич – товаришем генерального секретаря земельних справ Б. Мартоса. Кость Адріанович запропонував Центральній Раді проєкт аграрної реформи на засадах індивідуального трудового господарства із збереженням приватної земельної власності. Проте проєкт не був прийнятий і в грудні 1917 р. К. Мацієвич вийшов у відставку. Працював у Васильківському повітовому та Київському губернському земствах.

У квітні 1918 р. на похоронах відомого письменника І. Нечуя-Левицького відбулася зустріч К. Мацієвича з С. Петлюрою, під час якої Симон Васильович поділився своїми плянами щодо роботи у Київській губернській земській управі. Він мав сумніви щодо здатності керувати цим органом місцевого самоврядування без спеціальних знань. К. Мацієвич, маючи досвід роботи у земстві, запевнив, що спеціальних знань не потрібно: для цього є фахівці. «Найбільше значіння має адміністративний хист, уміння впливати на людей та організаційні здібности, а все це ви виявили вже давно і тому ті сумніви, про які ви тільки що говорили, – нехай вас на цьо-

¹³ ЦДАВО, ф. 3892, оп. 1, спр. 36, арк. 84-86.

му шляхові не спиняють”¹⁴. Невдовзі С. Петлюра очолив земську управу, а згодом – управу Всеукраїнського Земського Союзу. Він залучив до роботи у Союзі К. Мацієвича. Спочатку його обрали членом, потім – заступником голови управи Союзу. Після арешту С. Петлюри Кость Адріанович фактично керував діяльністю цього земського об’єднання. Він доклав чимало зусиль для звільнення Симона Васильовича з в’язниці¹⁵.

К. Мацієвич і С. Петлюра були членами Українського Національного Союзу. Кость Адріанович входив до складу делегації до П. Скоропадського, яка пропонувала гетьману відмовитися від федерації з Росією. Зміст розмови з гетьманом через кур’єра негайно був переданий С. Петлюрі, який в той час перебував у помешканні К. Мацієвича¹⁶. Симон Васильович одразу відбув до Білої Церкви, де наступного дня розпочалося антигетьманське повстання. Керувала повстанням Директорія, створена Українським Національним Союзом. С. Петлюра очолив її війська, а К. Мацієвич, за наполяганням членів Директорії В. Винниченка і С. Петлюри, відбув до румунського міста Ясси для переговорів із представниками країн Антанти¹⁷.

З лютого по квітень 1919 р. К. Мацієвич очолював Міністерство закордонних справ УНР, з червня того ж року – Надзвичайну дипломатичну місію (НДМ) УНР у Румунії, а після її ліквідації був головою філії Українського Товариства Прихильників Ліги Націй у Бухаресті, Громадсько-допомогового комітету української еміграції у Румунії. У 1925 р. переїхав до Чехо-Словацької Республіки, де був професором Української Господарської Академії в Подєбрадах, Українського Технічно-Господарського Інституту у Празі, членом Закордонного Бюро Української Радикально-Демократичної Партії, головою Українського Республікансько-Демократичного Клубу (1928 – 1931), окремої секції II Українського наукового з’їзду у Празі (1932 р.) й Української Наукової Асоціації (з 1936 р.).

І в еміграції К. Мацієвич підтримував тісні зв’язки з Головою Директорії УНР, друкував статті у періодичних виданнях *Трибуна України*, *Тризуб*, створених з ініціативи С. Петлюри. Після вбивства 1926 р. у Парижі Головного Отамана військ Директорії Кость

¹⁴ К. Мацієвич. “На земській роботі”, *Збірник пам’яті Симона Петлюри (1879 – 1926)*. Прага: Міжорганізаційний комітет для вшанування пам’яті Симона Петлюри в Празі, 1930, с.196.

¹⁵ Там само, с.198-202.

¹⁶ ЦДАВО, ф. 3892, оп. 1, спр. 36, арк. 98-99.

¹⁷ Там само, арк.100; К. Мацієвич. “На земській роботі...”, с.202.

Адріанович входив до складу Міжорганізаційного комітету для вшанування пам'яті Симона Петлюри, написав спогади про спільну роботу з ним на земській ниві.

Листи Симона Васильовича до Костя Адріановича вже публікувалися у збірниках статей, листів і документів С. Петлюри, що виходили у Нью-Йорку (Т.ІІ)¹⁸, Києві (Т.ІІІ, ІV)¹⁹ та на сторінках наукових часописів²⁰. Зворотні листи не оприлюднювалися. Тому цікавими, на наш погляд, є один рукописний і шість машинописних листів К. Мацієвича до С. Петлюри, датованих лютим-жовтнем 1921 р. Усі вони написані на бланку Голови НДМ УНР у Румунії і розкривають погляди цих двох громадсько-політичних діячів на події тогочасного міжнародного життя, ситуацію у Румунії, діяльність Уряду УНР, окремих його членів, міністерств, українських, польських і румунських дипломатів, становище інтернованих українських вояків у румунських таборах, підготовку до Другого зимового походу Армії УНР, зокрема її Бессарабської групи на чолі з генералом А. Гулим-Гуленком тощо.

Листи, що публікуються нижче, зберігаються у фонді 3696 (Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки, міста Київ, Кам'янець-Подільський, Вінниця, м. Тарнів, Польща) Центрального Державного Архіву Вищих Органів Влади та Управління України. Вони друкуються вперше. Стиль авторів збережено повністю. У текстах змінено лише літеру "е" на "є" та у словах проставлено апостроф там, де це потрібно згідно з нинішнім правописом. До документів подані коментарі – щодо осіб, назв і подій, про які йдеться у них. Археографічне опрацювання документів проведено відповідно до загальноприйнятих правил – пропущені слова, прийменники чи сполучники, що їх відновлено упорядником, взято у квадратні дужки. При передачі текстів документів максимально збережено лексичні та орфографічні особливості оригіналів, написання великої та малої літери.

¹⁸ Симон Петлюра. *Статті. Листи. Документи*. Українська Вільна Академія Наук у США, Бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі. Т.ІІ. Нью-Йорк, 1979, с.368-369.

¹⁹ Симон Петлюра. *Статті. Листи. Документи*. Інститут Досліджень Модерної Історії в США, Фундація ім. Симона Петлюри в Канаді. Т.ІІІ. Київ: Видво ім. Олени Теліги, 1999, с.188-191, 235, 384; Т.ІV, Київ: ПП М.І. Сергійчук, 2006, с.509-514, 589-598, 608-614, 620-639, 647-651.

²⁰ *Військово-історичний альманах*, 2001, ч.1, с.142-145; *Пам'ять століть*, 2001, №4, с.24-48.

ЛИСТИ

№1

Голова
Надзвичайної Дипломатичної
Місії
Української Народної
Республіки
в Румунії
1 лютого 1921 р.
Ч. 2155
м. Букарешт

Вельми шановний і дорогий Симоне Васильовичу!

А. Ніковський¹ доложить Вам відомості, які я міг надіслати за

¹ *Ніковський Андрій Васильович* (1885 – 1942) – громадсько-політичний і державний діяч, журналіст. Народився на Одещині. Член ТУП, УРДП, згодом – УПСФ, Української Центральної Ради і її Малої Ради. Один з лідерів Українського Національно-Державного Союзу, голова Українського національного союзу. Співробітник УАН. З 26 травня 1920 р. – міністр закордонних справ УНР. 1924 р. повернувся в Україну. Працював у системі ВУАН. 1930 р. був засуджений за “справою СВУ” до 10 років ув’язнення. Покарання відбував на Соловках.

² *Капустянський Микола Опанасович* (1879 – 1969) – військовий діяч, генерал-хорунжий Дієвої армії УНР. Учасник Російсько-японської і Першої світової воєн, Української революції 1917 – 1921 рр. У 1919 р. – в. о. начальника штабу Дієвої армії УНР, інтернований польською владою, 1920 р. – представник Генерального штабу УНР при польському Генеральному штабі, генерал-хорунжий. 1923 р. виїхав до Парижа. Член Української Військової Організації, Проводу Українських Націоналістів, керівник військового штабу ПУН. З 1945 р. перебував на еміграції у Німеччині. Помер у Мюнхені.

³ *Нізієнко Олександр Федорович* (1894 – 1965) – військовий діяч, полковник. Закінчив курси Військової академії Генерального штабу. Учасник Першої світової війни, 1919 р. – начальник відділу штабу 8-го Катеринославського Коша Дієвої армії УНР, у складі якого у квітні 1919 р. був інтернований у Румунії, у грудні того ж року – в Польщі, 1920 р. – начальник штабу 4-ї бригади 2-ї дивізії Армії УНР. У міжвоєнний період жив у Польщі, у роки Другої світової війни – в Німеччині, після війни – в Австралії.

⁴ *Галлер Юзеф Владислав* (1873 – 1960) – військовий діяч, генерал. Народився поблизу Кракова. Перебував на австрійській військовій службі. У 1914 р. організував у Галичині польський Легіон Східний. Учасник Першої світової війни. У 1918 – 1919 на кошти країн Антанти сформував та озброїв у Франції 80-тисячну польську армію з метою боротьби проти більшовиків, проте у 1919 р. польський уряд направив її на польсько-український фронт. У 1920 р. – генеральний інспектор Добровольчої армії, 1921 – 1926 рр. – генеральний інспектор артилерії Війська Польського. З 1926 р. у відставці. Перебував в опозиції до Ю. Пілсудського. У 1939 р. емігрував до Франції, потім – до Великобританії. У 1940 – 1943 рр. – член Польського еміграційного уряду.

день перебування в Букарешті з приводу місії ген[ерала] Капустянського² і полк[овника] Нізієнка³. Як я Вам і казав, сподіватися в сучасний мент на її поспіх не було твердих підстав. Але я не думав, що справа повернеться так мляво і нерішуче. Будемо пробувати з другого кінця, не від Галлера⁴, і може щось і зробимо.

Настрій тут зараз безумовно мирний і, навіть, зміцнівсь за час мого подорожу до Тарніва. Але одночасно кількість військ в Бессарабщині збільшується.

Я багато думав з приводу Ваших останніх слів при нашому прощанні. Аби я бачив, хоч кого-небудь, хто міг би Вас замінити, то я, відчуваючи весь тягар Вашого положення і можливість і права для Вас вільно зітхнути, ніколи по приятельські не відмовляв би Вас від цього кроку. Але я не бачу нікого і нікого нема, хто міг би стати на Ваше місце. Тому Вам треба коритися своїй долі. Вести віз Української Державності, це Ваше завдання, яке поклала на Вас наша батьківщина.

Через ген[ерала] Капустянського, коли він буде повертатися до дому і коли більш [з]орієнтуюся в сучасній ситуації, напишу більш детально.

З сердечним привітанням і щирою повагою,
зостаюся відданий Вам *Кость Мацієвич*.

*ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.190. Машинопис.
Оригінал.*

№2

Bucarest, 14 лютого 1921 р.

CHEF
De la
Mission diplomatique
Extraordinaire de L'Ukraine
En Roumanie
14 лютого 1921 р.
№ 2193

Високоповажний і дорогий Симоне Василевичу!
Можу порадувати Вас на цей раз досить гарними відомостя-

ми. Справа та, по котрій приїхали сюди ген[ерал] Капустинський⁵ і полк[овник] Нізієнко, все посувається наперед і сподіваюсь, що вона може дати корисні наслідки, навіть на той випадок, коли відразу ми нічого реального і не здобудемо. А.В. Ніковський має Вам докласти деякі деталі того, як проводиться праця. На словах П. Феденко⁶ передасть Вам деякі доповнення і мої власні спостереження, (які я не хочу нікому, окрім Вас довіряти⁷). Майте Ви самі їх на увазі, бо вони не остільки провірені, щоб подавати їх до оголошення.

Мушу засвідчити, що наші делегати на цей раз обрані уважно, ведуть свою справу тактовно і солідно, роблять гарне вражіння. Знаючи Вашу вдачу і Вашу особливу прихильність до, так званого, “темпу праці”, я попереджаю Вас, що праця їх після мого повороту з Тарнова йде весь час безупинно. Зараз вони сидять за складанням докладної записки про потреби нашої армії, яка має обговорюватися на спільній нараді в Ген[еральному] Штабі.

Надсилаю Вас самі останні відомості з Врангелевского фронту. Те завдання, яке ми ставили собі відносно його, себто відколоти від нього Донців і Кубанців, майже дійшло до свого бажаного нам кінця. Не Врангель⁸, а ми тепер стаємо осередком, коло якого єднаються всі південні антибольшевицькі сили. Сподіваюся, що Гнилорибів⁹ і Коренськов¹⁰ будуть в самому скорому часі у Вас в Тарнові.

⁵ Насправді *Капустянський*.

⁶ *Феденко Панас Васильович* (1893 – 1981) – громадсько-політичний діяч, історик, публіцист. Народився на Катеринославщині. Член Української Центральної Ради. Делегат Конгресу Трудового Народу. Член ЦК УСДРП. З 1921 р. на еміграції у Чехословаччині, потім у Німеччині. Професор Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова та Українського Вільного Університету. Помер у Мюнхені.

⁷ Текст у дужках закреслено олівцем синього кольору.

⁸ *Врангель Петро Миколайович* (1878 – 1928) – військовий діяч, генерал, барон. Учасник Російсько-японської і Першої світової воєн. З 1918 р. – на командуючих посадах у Добровольчій армії, з квітня 1920 р. – головнокомандуючий Збройними Силами Півдня Росії. 1923 р. заснував й очолив Російський загальновійськовий союз. Помер у Брюсселі, похований у Белграді.

⁹ *Гнилорибов Михайло Миколайович* (1884 – ?) – військовий діяч, генерал-майор. Закінчив Миколаївську юридичну академію. Учасник Першої світової війни, Білого руху. Командир кінного загону, Донської козачої дивізії. 1920 р. емігрував до Польщі, де вступив до 3-ї армії – частини загальної Російської армії генерала Врангеля, що перебувала у Криму. 1922 р. повернувся в Росію, де згодом був заарештований і розстріляний.

¹⁰ Про кого йдеться, встановити не вдалося.

Не дивлячись на розмови, які ведуться з більшовиками, можливість озброєної боротьби з ними не відкидається, а, навпаки, уявляється ще більш реальною, в зв'язку з новими течіями політики, які виявилися в Парижу. Через це, на мою думку, для нас викреслюється нова комбінація і більш корисна, ніж та, яку я Вам докладав в Тарнові. Тому, на мою думку, з Лондонською комбінацією варто почекати трохи.

А повстання на Україні все зростає і зростає. З досить певних джерел були відомості, що повстанці, до яких приєдналися кінні частини червоної армії мали, навіть атакувати Одесу.

Незабаром напишу Вам більш докладніше, а тепер поки що бажаю Вам всього кращого, душевної рівноваги і певності в тому, що всі чесні патріоти і свідомі люди за Вас. Пишу це Вам не тільки по власному почуттю, але на підставі розмов з різними людьми, які я мав в останній час.

З щирою відданістю і сердечним привітанням

зостаюсь Ваш *Кость Мацієвич*.

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.189-189 зв. Машинопис. Оригінал.

№3

Голова
Надзвичайної Дипломатичної
Місії
Української Народньої
Республіки
в Румунії
19 лютого 1921 р.
Ч. 2222
м. Букарешт

Високоповажний і дорогий Симоне Василевичу!

В додаток до тих докладів, які зроблять Вам ген[ерал] Капустянський і полк[овник] Нізієнко, а також до мого доповіді п[ану] Міністру З[акордонних] С[прав], який Вам буде доложено, я хочу звернути Вашу особисту увагу на декотрі питання, що заслуговують найбільш розважливого відношення.

Не дивлячись на те, що переговори наших делегатів не дали

поки що ніякого конкретного результату, я персонально вважаю їх дуже корисними і цікавими. Важливо в них не те, що де хто з румунських представників висловлювались за Самостійну Україну, за трійственну згоду, – це ми чули десятки разів, – головне те, що коли почнеться тільки офензива¹¹ большевицька, то ми будемо мати політичне визнання і дійсну військову допомогу з боку Румунії. Здається, це я Вам казав, коли ми в останній раз з Вами бачилися, але це був тільки мій догад, який не мав ще підтвердження від румунських відповідальних діячів. Тепер це Ви маєте. Сподіваюсь, що справи далі підуть так: Румуни будуть мати на увазі наш доклад і його вимоги, підготовляти їх задоволення, але не оголошувати це все, до того часу, як це стане дійсно необхідним по потребам політичної і військової ситуації. Одночасно будуть вестися переговори з большевиками з метою виграння часу і в надії улаштувати свої відношення до них без війни.

В докладі А.В. Ніковському я докладно оповів все, що ми знаємо з приводу польсько-румунської згоди. Не дивлячись на всі позитивного характеру інформації, які запевняють нас в тому, що ця згода підготовлена і майже підписана, я все ж таки мало вірю в її реальність. Не даром то Гурко¹² сьогодні на поставлене йому руба питання ген[ералом] Дельвігом¹³ з приводу цієї згоди мусив признати, що все буде залежати від приїзду Сапіги¹⁴, а досі нічого певного ще нема. Я гадаю, що ця відповідь найбільш відповідає дійсності. З цих же самих джерел ми довідалися також, що справа переговорів в Ризі¹⁵ дуже ускладнилась і що поки якихсь сталих надій на підписання мирового договору дуже мало. Мені уявляється, що є дві можливості, які будуть сприяти прискоренню заключен-

¹¹ *Офензива* – наступ.

¹² *Гурко* – військовий діяч. У 1919 – майор, польський військовий аташе у Берні, потім – Бухаресті.

¹³ *Дельвіг Сергій Миколайович* (1866 – 1949) – військовий теоретик та історик, генерал-полковник Армії УНР. Народився у Москві. Закінчив Михайлівське артилерійське училище та Артилерійську академію у Петербурзі. Викладач, начальник офіцерського артилерійського училища. Учасник Російсько-японської і Першої світової воєн. З 1917 р. – в українській армії. Працював у Генштабі. Виконував дипломатичні доручення Директорії УНР. У 1919 – 1923 рр. – військовий аташе Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії. Брав участь у громадському житті українців у Румунії. 1944 р. виїхав до Єгипту. Помер у Каїрі.

¹⁴ *Сапіга (Сапєга) Єфстахій* – польський політичний і державний діяч, князь. З червня 1920 р. по червень 1921 р. – міністр закордонних справ Польщі.

¹⁵ Йдеться про радянсько-польські переговори у Ризі.

ню польсько-румунської згоди. Перша – це, коли переговори в Ризі розірвуться, і друга – коли англо-французькі відношення досягнуть якогось сталого порозуміння. Во всякім разі наша позиція, позиція У.Н.Р. в цій згоді матиме скільки-небудь самостійне і поважне місце тільки *на випадок війни*. Мирові переговори нам нічого не обіцяють реального і скільки б ми делегацій не надсилали б, що б ми не говорили, це не буде мати ніяких реальних результатів, поки настане ясною неминучість війни, а також неможливість мирних переговорів.

Сьогодні у мене був емісар з Відня, якого я по змісту його розмови повинен рахувати, як представника Скоропадського¹⁶. Він, підкресливши мені зріст політичного авторитету Скоропадського в Англії і Франції, висловив думку, що в інтересах України треба було б досягнути порозуміння меж Петлюри¹⁷ та Скоропадського і що це могло б зміцнити нашу міжнародну позицію. Оповідав мені він також і про те, що до Відня приїхав Галіп¹⁸ з Парижу і привіз пропозиції від французів до Віденської Ради підтримати її гроши-ма і політично. Пропозиції ці наче б то йдуть від Франкліна – Б.¹⁹, який негативно ставиться до Петлюри і його уряду. Пропонував

¹⁶ *Скоропадський Павло Петрович* (1873 – 1945) – державний і військовий діяч, гетьман України (1918). Учасник Російсько-японської і Першої світової воєн. У 1917 р. – командир 34-го армійського корпусу, почесний отаман Українського вільного козацтва. 29.IV.1918 р. на Всеукраїнському хліборобському з'їзді у Києві проголошений гетьманом України. 14.XII.1918 р. зрікся влади і виїхав до Німеччини. В еміграції – провідник українського гетьманського (монархічного) руху. Загинув під час бомбардування у Німеччині.

¹⁷ *Петлюра Симон Васильович* (1879 – 1926) – державний, громадсько-політичний і військовий діяч, публіцист. Народився на Полтавщині. Член РУП, УСДРП. Редактор періодичних видань у Києві, Львові, Москві. Член Української Центральної Ради, генеральний секретар військових справ. У 1918 р. – голова Всеукраїнської спілки земств, згодом – головний отаман Армії УНР, голова Директорії. З 1921 р. – на еміграції. Керував діяльністю уряду УНР в екзилі, редагував тижневик *Тризуб*. 25 травня 1926 р. убитий в Парижі агентом НКВС С. Шварцбартом.

¹⁸ *Галіп Теодот* (1873 – 1943) – громадсько-політичний діяч, адвокат, письменник, публіцист. Народився на Буковині. До Першої світової війни працював адвокатом, очолював Українську Радикальну Партію Буковини, організатор Союзу Січей на Буковині, редактор часописів *Громадянин* і *Січ*, депутат Буковинського крайового сейму, у 1918 – 1921 рр. – член Української Національної Ради у Станіславі, дипломатичної місії УНР на мирних переговорах у Парижі та Римі, 1921 – 1939 рр. – адвокат у Хусті. Автор наукових, поетичних і прозових творів.

¹⁹ Про кого йдеться, встановити не вдалося.

він також мені підняти перед Вами питання про необхідність закликання до праці хліборобів власників²⁰ і Протофіс²¹, який став тепер цілком на український ґрунт. Я йому відповів, що все це я мушу передати Вам на Вашу увагу і від Вас одержати відповідні директиви. З свого боку я зауважив на те, що тільки остання пропозиція має реальний зміст і шлях до переведення її в життя, на мою думку, міг би бути такий, що ці обидві організації конституювались би, обрали своїх уповноважених, і ці уповноважені ввійшли би в зносини з нашим Урядом відносно умов, при яких вони б прийняли б участь в загальній державній праці. Моя думка справді є така, аби ці кола негайно прилучити до нас. Без них ми ніколи не улаштуємо своїх фінансових справ, будемо сидіти без грошей і не мати довір'я серед антантських кол і урядів. Що стосується до всіх останніх питань, то відносно них я радив би триматися політики проволікання часу, без демонстративних виступів²².

Останніми днями через Букарешт пройшло кілька наших людей, що повернулись з України. Всі вони одногласно свідчать про те велике обурення, яке існує на Україні проти большевиків, про зріст повстанської організованості населення і про велику популярність імені Петлюри. Особливої уваги заслуговують відомості полк[овника] Гуленка²³, який в скорому часі прибуде до Тарнова і докладно Вам все перекаже сам. Його словам, як людини освіченої і що добре знає наш нарід, я надаю величезної ваги. Гадаю, що і Вам, в рішеннях відносно своєї персональної справи, треба звернути найбільшу увагу на його слова.

²⁰ Йдеться про Українську Демократично-Хліборобську Партію, створену у червні 1917 р. у Лубнах на селянському з'їзді. Її лідери – В. Липинський і С. Шемет.

²¹ *Протофіс* – аббревіатура від початкових слів: промисловість, торгівля, фінанси, сільське господарство. Об'єднання представників буржуазії за часів П. Скоропадського – Союз промисловости, торгівлі, фінансів і сільського господарства.

²² Весь абзац перекреслено олівцем по діагоналі.

²³ Імовірно *Гулий-Гуленко Андрій Олексійович* (1886 – ?) – військовий діяч, генерал-хорунжий Армії УНР. Народився у с. Новоархангельськ, нині Кіровоградської обл. Закінчив Новоолександрійський інститут сільського господарства та лісівництва. Учасник Першої світової війни. Нагороджений старшинським Георгіївським хрестом. У 1919 р. очолював повстанські частини на Півдні України, під час I-го Зимового походу – командир Запорізької дивізії Армії УНР, II-го Зимового походу – командир Бессарабської групи Армії УНР, яка у 1921 р. вийшла з Румунії в Україну. У 1922 р. заарештований ЧК, згодом засуджений до тривалого ув'язнення. 1927 р. звільнений за амністією. Подальша доля невідома.

Дякуючи шлюбу румунської принцеси, ми будемо мати тут тиждень, півтора вакацій²⁴ і я хочу скористатися їми, аби поїхати до Софії.

Як будуть які-небудь новини, то я їх подам через полк[овника] Гуленка.

Щиро вітаю Вас, бажаю здоровля і сил моральних для Вашої праці і застаюсь відданий Вам *К. Мацієвич*.

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.191-192. Машинопис. Оригінал.

№4

Голова
Надзвичайної Дипломатичної
Місії
Української Народної
Республіки
в Румунії
28 лютого 1921 р.
Ч. 2251
м. Букарешт

Високоповажний і дорогий Симоне Василевичу!

Всі ваші уваги мною взяті до виконання і з приводу їх де що ми встигли зробити:

1) що до доповіді нашого Г[енеральному] Штабові, то як має оповісти полк[овник] Гуленко де що ми вже реально отримали. Ген[ерал] Дельвіг має і далі витягати те, що зараз можна добути. Завтра він має бути в Штабі для розмови що до дальнішої долі нашого доповіді.

2. Як що Ви лічите, що А.В. Ніковський повинен одвідати Букарешт перед Парижем, то я це зроблю. Але після моєї думки треба нам робити так, як це роблять інші: себто раніш їхати до Парижу, а потім до Букарешту, Варшави, Праги і Софії. Так робив Таке-Іонеску²⁵, Бенеш²⁶, Сапіга, Стамбулінський²⁷. Пам'ятаєте я ще в

²⁴ Вакації – канікули.

²⁵ Іонеску Думитру Гіде Іон Таке (1858 – 1922) – політичний і державний діяч, лідер Консервативної Демократичної Партії, прем'єр-міністр Румунії у 1921 – 1922 рр.

²⁷ Стамбулінський (Стамбулінський) Олександр Стоїменов (1879 – 1923) –

Жмеринці казав, що треба Ніковському негайно їхати до Парижу і Лондону! І коли б мене послухалися справа виглядала б інакше. І тепер на мою думку, не гаючи а ні одного дня треба їхати до Парижу і тоді його поява в Букарешті буде мати зовсім иньший вигляд. Тепер же, я йому з'організую всі побачення, але я наперед знаю, що йому скажуть: “ми всі симпатії маємо до Вас, але поки в Парижі Вас не підтримують, ми можемо тільки “з підполи” Вам де що уділяти”... Чи варто для цього гаяти час. Майте на увазі, що урок Пілсудського²⁸ і Братіану²⁹, які на свій страх і без дозволу з гори хтіли створити Україну дорого обійшло і тому і другому. Перший мало не злетів, а другий на довгий час зійшов з політичної арени. І коли вони не стали нашими ворогами, а продовжували бути друзями, то тільки через те, що це великі люди і дивляться в майбутнє і своїх націй і наше.

Мета нашої справи після моїх інформацій в Парижі і туди треба їхати негайно. Дуже можливо, що Англія виставляючи на перед Франції в Українському питанню грає тут потайну гру – “нехай вона ще раз опечеться, як на Врангелі, щоб потім зовсім на готове прийти самій, але доля наша така, що треба свідомо йти на це, коли це навіть [зле]. Це нас спасає від останньої і найбільш рішучої катастрофи.

Але як Ви обстоюєте поїздку А.В. Ніковського сюди до Парижу, то я це зараз же зроблю.

болгарський політичний і державний діяч, агроном. З 1904 р. – головний редактор газети *Земедельско знаме*, 1907 р. – лідер Болгарського Селянського Народного Союзу, 1919 – 1923 рр. – прем'єр-міністр Болгарії.

²⁸ *Пілсудський Юзеф Клеменс* (1867 – 1935) – польський державний і військовий діяч. Народився у Зулові поблизу Вільно. Закінчив Віленську гімназію. Навчався у Харківському і Віденському університетах. Співзасновник Польської Соціалістичної Партії. У роки Першої світової війни командував бригадою, сформованою з поляків, у складі австрійської армії на Східному фронті. У листопаді 1918 р. – тимчасовий керівник Польської держави. Уклав Варшавський 1920 р. і Ризький 1921 р. договори. У травні 1926 р. очолив державний переворот. Обраний Президентом Польщі. 1926 – 1928, 1930 – 1935 рр. – прем'єр-міністр Польщі.

²⁹ *Братіану (Бретіану) Іон І. Костянтин* (1864 – 1927) – румунський політичний і державний діяч. З 1909 р. – лідер Націонал-Ліберальної Партії. 1909 – 1911, 1914 – 1919, 1922 – 1927 рр. – голова Ради Міністрів Румунії. 1918 р. – один з організаторів окупації румунськими військами Бессарабії і Буковини. Глава румунської делегації на Паризькій мирній конференції.

3. Наші інтерновані як в Брашові³⁰, так і в Текучіо³¹ в такому стані, в якому інші лічили себе щасливими. Тепер, як Ви мабуть знаєте, їм будуть видані грошові запомоги щомісяця. Ми надсилаємо їм книжки, часописи і т. и. ген[ерал] Дельвіг має їх одвідати на слідуєчому тижні. Доклад буде надісланий.

4. Промисловим і власницьким колам передам Вашу пораду і сподіваюсь, що вони так і зроблять, як Ви кажете. Що стосується С[коропадського], то він дійсно є труп на Україні. Але на превеликий жаль цей труп [нерозбірливо] на Заході і тому я гадав, що може була б рація не ставити його в ворожу позицію до У.Н.Р. Власне дипломатія для того і існує, аби попереджувати ворожу акцію для тих, чи інших сил. Не забувайте, що були часи, коли розмова з поляками нам лічилась “недостойною комбінацією”, коли гадалось, що спасіння України в руках тільки двох партій, а с.-ф.³² навіть лічилися не патріотами, а життя нас привело до переконання, що це все були рокові помилки, які тільки розхитали силу У.Н.Р. Тому я завжди лічив, що “переговори” можна і треба вести з самим чортом, коли від цього може бути користь У.Н.Р. Тим часом, коли до мене вдруге звернуться з такими пропозиціями, то я їм передам Вашу відповідь так, як Ви мені її дали. Майте тільки на увазі одне, що навіть у Французів тепер на С[коропадського] трохи думка перемінилась, бо по їх відомостям, вони запевнились, що за часів С[коропадського] Україна була організованою державою, незалежно від допомоги німців. Була адміністрація, суд, транспорт, торгівля і т. и.

Ви повинні знати, що ні в одній країні не зроблено стільки для популяризації Вашого імені, як в Румунії. Останніми 1½ місяцями ми надіслали три комунікати³³ всім нашим бюро³⁴ і місіям про те, що справа України зв’язана з Вашою працею і т. и. Тому я сподіваюсь, що Ви могли б більш спокійно відноситись до моїх ін-

³⁰ *Брашов* – місто у Центральній Румунії, адміністративний центр жудеца Брашов. Промисловий і культурний центр. З 1921 р. у місті існував табір для інтернованих вояків Армії УНР, в якому у червні того року перебувала 461 особа, в тому числі 140 старшин.

³¹ *Текучіо* – нині місто Текуч на північному сході Румунії, де у 1921 р. перебувала частина інтернованих українських вояків.

³² *с.-ф.* – есефи, члени Української Партії Соціалістів-Федералістів.

³³ *Комунікат* – офіційне повідомлення.

³⁴ Йдеться про пресові бюро при посольствах і надзвичайних дипломатичних місіях УНР у різних країнах.

формацій і переговорів. Тим більш, що Ви перший завжди про них узнаете з проханням Ваших директив.

5. Полк[овник] Гуленко вже мабуть Вас бачив і докладав Вам все, що діється на тим березі.

6. Сьогодні вночі приїхав Сапіга і я постараюсь його побачити. Хочу йому поставити де які запитання в справі наших відношень. Ви мабуть знаєте чутки, що в Парижі начебто він дуже негативно поставився і персонально до Вас і до нашої справи. Чутки ці йдуть з Відня. В них сила брехні, але [може] часом щось і було. А іменно що, треба знати, бо це дуже важливо. Бачився я на отому рауті³⁵ тут з Фльореску³⁶ і він мені натякнув на те, що на нього можуть бути покладені обов'язки їхати до Ревелю³⁷.

7. Зараз тут поки що була політична тиша, бо все було зайняте шлюбом. Але зростає певність, що большевики не чіпатимуть Румунію, а разом з цим наші шанси зменшуються. Я пробую поставити справу на той ґрунт, що не чіпатимуть тільки через те, що ми не даємо можливості своїми повстаннями. Так інформуємо і пресу.

Всього кращого Вам, поспіху в Вашій праці

Ваш К. Мацісвич.

*ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.207-208 зв. Рукопис.
Оригінал.*

№5

Голова
Надзвичайної Дипломатичної
Місії
Української Народної
Республіки
в Румунії
19 травня 1921 р.
Ч. 2503
м.Букарешт

Високоповажний і дорогий Симоне Василевичу!

³⁵ *Раут* – офіційний прийом, святковий званий вечір.

³⁶ *Фльореску (Флореску)* – румунський дипломат, уповноважений уряду Румунії у Польщі.

³⁷ *Ревель* – офіційна назва міста Таллін у 1219 – 1917 рр.

1. А. оповідав мені багато цікавого з нашого внутрішнього політичного життя. Порівнюючи ці відомості зо всім тим, що діється на міжнародній арені, я бачу, що наша справа все ж таки потроху посувається наперед.

Передам Вам свої деякі міркування і спостереження з приводу міжнародної ситуації. По всім даним мені здається, що улаштувавши справу з німцями, Франція почне знову активну політику на Сході. А так як справа поділу Росії і розпаду її території вирішена майже всім світом, то ця активна політика не може не бути корисною для нас. Я в постійному листуванні з А. Бодрі³⁸, який мені подає не злі надії в нашій справі в Парижу, але просить якийсь час перечекати і гадає, що зараз в Парижу не може нічого реального зробити. Тому задержка виїзду ген[ерала] Дельвіга, що викликана відсутністю візи, не має такого шкідливого значіння. Тим часом я роблю все, аби прискорити цю поїздку і з цією метою дав знати про неї Шульгину³⁹, щоб він також поклопотавсь про візу. З приводу візи візьміть на увагу те, що тут нам французьке посольство ніколи не відмовляло в візах, навіть для осіб меншого політичного положення, як ген[ерал] Дельвіг. Це теж симптоматично в тому самому напрямкові, що тепер французи не хтять розмов про Українську справу.

З другого ж боку, як Ви і самі знаєте, Англійська перевага на міжнародному політичному ринкові починає, під впливом боротьби з Америкою, занепадати. Разом з тим можемо упасти, або, вірніше сказати, захитатись, Англійський напрямок політики відносно большевизму. Це не означає ні в яким разі, що можливо поновлення Російської інтервенції і допомога їй з боку Антанти. Ні, це виключено на завжди, але з большевизмом в Росії почнуть боротися ріжними засобами, далеко більш дійсними, як мілітарна інтервенція.

³⁸ Про кого йдеться, встановити не вдалося.

³⁹ *Шульгин Олександр Якович* (1889 – 1960) – громадсько-політичний і культурний діяч. Народився на Полтавщині. Закінчив Петербурзький університет. Член Української Радикально-Демократичної Партії (пізніше – УПСФ) та її Центрального Комітету, Української Центральної Ради та її Малої Ради. У 1917 – 1918 рр. – генеральний секретар міжнаціональних (пізніше – міжнародних) справ. За гетьманату працював у МЗС, посол Української Держави у Болгарії, 1919 р. – член української делегації на мирову конференцію у Парижі, 1920 р. – голова української делегації на першій асамблеї Ліги Націй. У 1923 – 1927 рр. – професор УВУ та Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі, потім – міністр закордонних справ і голова Уряду УНР в екзилі. Автор праць з історії української державности.

Не мале також значення матиме те, що коли з поля міжнародних суперечок зійде таке важливе питання, як Німецька контрибуція, то взагалі воно проясниться і та гра на большевизм, лякання їм одними других згублять свою рацію. Торговельні зносини з большевиками і тепер ніхто не вважає за щось більше, як бажання легкої наживи і політичну гру, які довго нікого не можуть цікавити і задовольняти.

Тому наше послідовне відношення до большевиків, я гадаю, в ближчому майбутньому знайде широке співчуття і підтримку. Особливо це матиме значення, коли нам пощастить зорганізувати біля себе також наші буржуазні кола, які, після мого опиту, дуже хочє йдуть зараз на порозуміння з нами.

З наших останніх новин можу Вам подати втішну відомість, що справа, по якій приїхав сюди ген[ерал] Гулий наприкінці таки одержує вирішення на нашу користь. На протязі цього тижня організація прийме зовсім сталий характер і почне працювати вже повним ходом.

Часопись⁴⁰ наша теж налагодилась, вийшло вже 2 числа, з яких більшість примірників вже на Україні. Друкуються також і відозви, які теж в значній кількості по части вже пішли на Україну, і будуть і далі йти по мірі їх друкування.

Відношення до нас тут застається прихильним, але від яких-то будь кроків реальної допомоги і підтримки Румуни уникають. Гадаю, що до в'яснення загальної міжнародної ситуації сподіватися на щось більше ми не маємо певних підстав, хіба зміцніє і розвернеться наш повстанський рух.

Нас тут всіх здивувала і стурбувала одставка ген[ерала] Омеляновича-Павленка⁴¹. Чим вона викликана і чи не може це порушити тієї рівноваги, яка встановилась останніми часами в нашій

⁴⁰ Йдеться про часопис *Народний Голос*, що виходив у Чернівцях спочатку у 1909 – 1915 рр. за редакцією Л. Когута, а потім – у 1921 р. Відновлений часопис редагував спочатку Л. Когут, потім – К. Мацієвич, згодом – І. Созанський.

⁴¹ *Омелянович-Павленко Михайло Володимирович* (1878 – 1952) – військовий діяч, генерал-полковник. Народився у Тбілісі. Закінчив Омський кадетський корпус, Павлівське військово училище. Був начальником 2-ї Одеської військової школи прапорщиків. З 1919 р. – командувач Армії УНР. Очолював армію УНР під час Зимового походу по тилах Білої гвардії і Червоної армії. Перебував на еміграції спочатку у Чехословаччині, потім – Німеччині та Франції. Очолював Українське Військово-Наукове Товариство у Празі. Міністр військових справ УНР в екзилі. Помер у Парижі. Автор праць з військової історії та тактики.

внутрішній ситуації. Ми тут маємо побоювання, аби це не привело ще до більшого розпаду нашого, і без того не досить міцного національного фронту. Але певне Вам видніше.

Тут об'явився новий наш прихильник військовий ген[ерал] Леонтович⁴², який хотів би прийняти активну участь в наших справах. Він користується великою повагою серед Румунських військових кол і може стати нам в пригоді. Почав вже працю в нашому комітеті у Кишиневі.

Здається подав Вам все що є у нас найбільш важливого. Бажаючи Вам всього кращого, сили духу і здоровля для Вашої важкої і відповідальної праці в цей важкий для нас час. Незабаром маю бути в Тарнові для докладу про страшенно важку і болючу для мене справу: нашу касу обікрав наш скарбник О. Кравець⁴³, якому я довіряв як старому Українському патріотові, який майже два роки не подавав мені ніяких підозрінь в своїй нечесності. Я ще не вияснив розміри розтрати, бо факт її виявивсь тільки сьогодні, але по першій поверховій ревізії видно, що вкрадено всю закордонну валюту на загальну суму по верх 300000 леїв. Я дав розпорядження про його арештування і направляю його до розпорядимости Уряду.

Сам же я приїду, як до персонального докладу в цій справі, так і для вияснення свого положення, бо я лічу і себе відповідальним за це злочинство, як і за всю діяльність місію взагалі.

Ще раз вітаю і здоровлю Вас, з правдивою пошаною і повною відданістю остаюсь

Ваш К. Мацієвич.

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.209-209 зв, 236-236 зв. Машинопис. Оригінал.

⁴² Імовірно йдеться про генерал-лейтенанта *Леонтовича Євгена Олександровича* (1862 – після 1937). Закінчив Одеське реальне й Єлисаветградське військове училища, Академію Генштаба. У 1899 – 1902 – військовий агент у Сербії, Болгарії, Чорногорії. Учасник Першої світової війни, воював на Південно-Західному фронті. Командував кавалерійськими дивізією і корпусом. Нагороджений трьома орденами. З 1917 р. перебував у Добровольчій армії, формував добровольчі частини в Одесі. Літом 1919 р. – у штабі Військ Південно-Західного краю. В еміграції у Румунії (Бессарабії), орієнтувався на великого князя Миколу Миколайовича.

⁴³ *Кравець Олександр* – урядовець, скарбник Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Румунії.

№6

Bucarest, 6 вересня 1921 р.
 CHEF
 De la
 Mission diplomatique
 Extraordinaire de L'Ukraine
 En Roumanie
 6 вересня 1921 р.
 №2882

Високоповажний Симоне Василевичу!

Не відповідав на Вашого листа, бо сподівався сам приїхати і привезти персонально Вам всі потрібні відомості. Але тепер, маючи на увазі, те що мій подорож відкладається, за відсутністю візи, користуюсь нагодою поїздки ген[ерала] Гулого і подаю Вам коротенько найбільш важливі наші новини.

1) Організація Румунсько-Українського Товариства налагоджується і ми, здається, вирішимо її в той спосіб, аби не засновувати нового Товариства, прилучити свою працю і свої завдання до вже існуючого, яке тоді прийме назвисько “Румунсько-Українського” і ми там матимемо більшість акцій. Цей шлях далеко корисніший і для нас більш придатний, бо працю ми можемо повести негайно, меж тим відкриття нового товариства, з затвердженням устава, зібранням акційного капіталу, автоматично затягує справу на кілька місяців. Майте на увазі, що поспіх⁴⁴ нашого почину цілком залежатиме від того, чи дасть Уряд цьому товариству значні економічні переваги і привілеї, бо на цьому тільки ґрунті ми можемо, при сучасному політичному становищу, сподіватися на притягнення Румунських капіталів. Без них і з своїми гривнями ми нічого не зробимо. Готовлю детальний доклад в цій справі, який привезу сам. Ваше побажання про мости, як побачите з докладу, взято під увагу.

2) Зараз на Румунському ринкові велика і затяжна криза. Торговці не платять, товари лежать по оптових складах і не продаються, і платежі затримуються і перестрочуються. Контрагенти адм[ірал] Остроградського⁴⁵ – теж торгова компанія і тому затримує платі-

⁴⁴ Слово *поспіх* у даному контексті означає успіх.

⁴⁵ *Остроградський-Апостол Михайло Михайлович* (1870 – 1923) – військовий діяч, контр-адмірал. Народився на Полтавщині. Закінчив Військово-Морську

жі. Так що адм[ірал] Остроградський отримав від неї тільки те, що треба було для ген[ерала] Гулого, для командировки ген[ерала] Дельвіга і потреб Місії⁴⁶. Весь же загальний розрахунок відкладено на якийсь строк, точно їми не встановлений.

3) В справі Червоного Хреста поїздка адм[ірала] Остроградського до Кишинева не дала ніяких результатів. Тепер ми хочемо відчинити філію Червоного Хреста з його експозитурою⁴⁷ в Кишиневі. Зараз як раз робимо заходи по підготовці організаційного зібрання, яке має обізнати наш місцевий комітет. Маємо на увазі притягти до цього, як Румунські сили, так і деяких осіб з Американської, Французької і інших тутешніх колоній. Гадаю, що в скорому часі цю справу закінчимо і якщо ген[ералу] Гулому буде потрібна допомога медикаментами, то ми її можемо дати.

4) Через Букарешт переїзжав п[ан] Білоус⁴⁸, який бачився з тими с.р.-ами⁴⁹, які збиралися їхати на Україну. Він казав, що повідомлення Шепеля⁵⁰ мають втішний характер. Але тим часом з других джерел ми знаємо, що ні про яку легалізацію партії с.-р.-ів не може бути і розмови. Їм ставлять вимогу, аби вони зреклися від політичної праці, а провадили лише культурну роботу. С. Мазуренко⁵¹ під-

---

Академію. Восени 1917 р. перейшов на службу у збройні сили УНР. 1918 р. – командант Севастополя, командуючий українським військово-морським флотом, представник Української Держави у Криму. 1919 – 1920 рр. – товариш військово-морського міністра. На початку 1920-х рр. – військово-морський представник УНР у Румунії. Помер у Бухаресті.

⁴⁶ Йдеться про Надзвичайну дипломатичну місію УНР у Румунії (1919 – 1923).

⁴⁷ *Експозитура* – представництво, агентура.

⁴⁸ Імовірно Білоус *Олексій Федорович* (1868 – 1929) – громадський і державний діяч, лікар, доктор медичних наук. Закінчив Сумську Олександрівську гімназію, Харківський ун-т. З 1911 р. – губернський лікарський інспектор Астраханської губернії. У 1919 р. в уряді Б. Мартоса очолював Міністерство народного здоров'я, 1920 р. працював у складі Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії. 1922 р. – один з організаторів Спілки українських лікарів. 1924 – 1927 рр. працював на Закарпатті. Помер у Парижі.

⁴⁹ Йдеться про членів Української Партії Соціалістів-Революціонерів.

⁵⁰ Про кого йдеться, не встановлено.

⁵¹ *Мазуренко Семен Петрович* (1879 – ?) – громадсько-політичний діяч. Учасник революції 1905 – 1907 рр., організатор Всеросійської селянської спілки. Перебував у засланні. 1917 – 1919 рр. – один з лідерів УСДРП, керівник делегації УНР на переговорах з Радою Народних Комісарів Радянської Росії. 1920 р. повернувся в Україну. Був репресований.

креслює також слабкість У.К.П.⁵². Взагалі компанія Раковського⁵³ не має намірів ні з ким ділити владу. З цього боку влада не змінилась. В. Мазуренко⁵⁴ здається таки їде на Україну.

5) Свої думки з приводу нашого відношення до міжнародної допомоги голодуючим Росії я висловлю в своєму докладі п[ану] Міністру З[акордонних] С[прав]. Наша тактика відносно цього питання повинна складатися з таких заходів: а) представлення ноти нашого Уряду в міжнародну Комісію про необхідність організації окремої експедиції на Україну; б) подання ноти до Ліги Націй в справі виділення України, як можливої бази допомоги голодуючим, але під міжнародним контролем з одночасним виведенням за її межі червоної армії; в) заходи всіх наших представництв по проведенню наших людей в ті організації, що мають працювати на Україні. Ми вже почали працю в цьому напрямкові і сподіваємося, що ті групи, які має надіслати інституція Гувера⁵⁵ з Румунії на Україну, будуть закликані люди ген[ерала] Гулого. Відомости про врожай на Україні, можливі лишки хліба по врожайним місцевостям, дефіцити по неврожайним, а також вирахування хлібного балансу і розміри можливого голоду на Україні і підготовляю і привезу, коли приїду сам.

⁵² УКП – Українська Комуністична Партія.

⁵³ *Раковський Християн Георгійович* (1873 – 1941) – більшовицький політичний діяч болгарського походження, румунський підданий. 1904 р. заснував Соціалістичну Партію Румунії, 1914 – Об'єднану Соціалістичну Партію Балкан. З 1917 р. – член РКП(б), 1918 р. – керівник ЧК в Одесі і Севастополі, член радянської делегації на мирних переговорах у Брест-Литовську. 1919 р. – голова Раднарком УССР й одночасно міністр закордонних справ, 1923 р. – радянський посол у Великобританії, згодом – у Франції. Неодноразово заарештовувався. У 1938 р. засуджений до 20 років ув'язнення, де і помер поблизу м. Орел.

⁵⁴ *Мазуренко Василь Петрович* (1877 – 1937) – громадсько-політичний діяч, економіст, інженер. Член студентських громад, РУП, УСДРП, Всеросійської Селянської Спілки, Українського Національного Союзу. 1917 р. – товариш генерального секретаря торгу і промисловости, 1918 р. – товариш міністра фінансів, 1919 р. – міністр фінансів, радник дипломатичної місії УНР в Італії, згодом – в Австрії. 1922 р. повернувся в Україну. Працював у Технологічному інституті та Комітеті стандартів у Харкові. 1931 р. засуджений у справі “Українського Національного Центру”.

⁵⁵ *Гувер Герберт Кларк* (1874 – 1964) – державний і громадський діяч, 31-й президент США (1929 – 1933). Закінчив Стенфордський університет. З 1917 р. – голова продовольчого управління США. Член Верховної Економічної Ради і голова АРА – благодійної організації, що надавала продовольчу допомогу країнам Центральної і Східної Європи. З 1921 р. АРА допомагала Радянській Росії у ліквідації голоду. Міністр торгівлі.

6) Переговори на Дністрі були перервані більшовиками, які пред'явили такі вимоги, з приводу охорони Дністровського лімана⁵⁶, що Румуни піти на них не могли. Тим часом вони не відмовлялися переговорювати і далі, але більшовики їх зірвали. Певне, головною причиною все ж таки являється те, що ні та, ні друга сторона не дивилася на них як на щось дійсне і що може дати якісь реальні наслідки. Більшовики ясно виявляли своє бажання скористуватися ними для розвідки. В докладі Міністру я надсилаю детальні відомості про цю справу, які ми одержали з різних джерел, в тим числі і з більшовицьких.

7) Про Греко-Турецьку війну⁵⁷ ми не знаємо більш того, що є і в Вашому розпорядженню. Одно можу сказати на підставі відомостей, що привіз Соколовський⁵⁸ з Царгороду, – поспіхи греків дуже перебільшені. Справа кемалістів стоїть не так зовсім зле, як про це пишуть в часописах.

8) Головною нашою новиною являється нота Чичеріна⁵⁹ і Раковського Румунському Уряду, в якій вони вимагали того самого від Румунів, чого раніш вимагали від Поляків. Одержали таку ж саму відповідь, але, на мій погляд, більш політичного характеру, в якій вони не відмовляються від зносин з нашим Урядом. Зараз після ноти я був прийнятий в Міністерстві З[акордонних] С[прав], так як і раніш, і по згоді з ним представив свою ноту від імені нашого Уряду, як відповідь на ноту Раковського. На цих днях матиму по-

⁵⁶ *Дністровський ліман* – неглибока затока у гирлі річки Дністер, що виникла внаслідок затоплення морем пригірлових частин річкової долини і повного (або часткового) закриття гирла ріки.

⁵⁷ *Друга греко-турецька війна 1919 – 1922 рр.* – національно-визвольна війна турецького народу проти інтервенції країн Антанти, що здійснювалася силами грецької армії. Вважається невід'ємною частиною війни за незалежність Туреччини. Закінчилася повним розгромом грецьких військ та греко-турецьким обміном населенням.

⁵⁸ Імовірно *Соколовський Юрій Юрійович* (? – 1922) – земський діяч. Завідувач агрономічного відділу Полтавської губернської земської управи, член партії конституційних демократів. У 1918 р. – міністр харчових справ у кабінеті Ф. Лизогуба. У складі дипломатичної місії (разом з В. Прокоповичем і К. Мацієвичем) їздив до Румунії. Помер на еміграції, у Белграді.

⁵⁹ *Чичерін Георгій Васильович* (1872 – 1936) – радянський державний діяч, дипломат. Закінчив Петербурзький університет. Працював у державних архівах. З травня 1918 р. по липень 1930 р. – нарком закордонних справ РСФФР. У 1921 р. разом з Х. Раковським подав ноту уряду Румунії, в якій звинуватив румунську владу у підтримці українського руху в цій країні і визнання нею Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Румунії на чолі з К. Мацієвичем.

бачення і розмову з Президентом Ради Міністрів⁶⁰, про що вже маю повідомлення. Сподіваюсь, що ця розмова матиме деякі позитивні наслідки. Всі матеріали привезу сам. Як результат ноти, ми маємо деякі перешкоди і затримання в організації ген[ерала] Гулого, але здається все це згодом улаштується.

Ходять деякі чутки, досить ґрунтовні, що большевики таки атакують Бессарабію. Підготовку там для підняття повстання вони ведуть надзвичайно енергійно. Коли тільки це буде, то Румуни захищати Бессарабщину не будуть, а одійдуть на лінію Прута.

В зв'язку з нотою і сучасним становищем тут, я лічив би зовсім несвоєчасним надсилати сюди Урядових осіб. Як Ви по опиту знаєте, це ніяких позитивних результатів не дає, а тим часом викликає різні непорозуміння, яких зараз краще остерігатися.

Взагалі я завжди прохав, аби це робилося по порозумінню зі мною. Меж тим зовсім випадково довідаюсь, що для чогось сюди їде Лебідь-Юрчик⁶¹. Запевняю Вас, що з боку Румунії і на цей раз буде відповідь, що для них досить існуючого представництва.

Сподіваюсь все ж в скорому часі бути в Тарнові і персонально зробити Вам доклад про всі справи.

Бажаю Вам всього кращого.

З щирою пошаною і сердечним привітом Вам, шановній О.О.⁶², Лесі⁶³.

Ваш *К. Мацієвич*.

ЦДАВО України, ф.3696, оп.2, спр.7, арк.235-235 зв., 237-237 зв. Машинопис. Оригінал.

№7

Голова
Надзвичайної Дипломатичної
Місії

⁶⁰ У 1921 р. президентом Ради Міністрів Румунії був Іонеску Думитру Гіде Іон Таке.

⁶¹ *Лебідь-Юрчик Харитон* (1877 – 1945) – економіст. Народився на Поділлі. У 1917 – 1921 рр. – директор департаменту державної скарбниці, заступник міністра фінансів УНР, доцент Українського Державного Університету у Кам'янці-Подільському, згодом – на еміграції у Польщі. Автор наукових праць з економіки.

⁶² *О.О.* – Ольга Опанасівна Петлюра (у дівочтві Більська), дружина Симона Васильовича.

⁶³ *Леся* – донька Симона Петлюри.

Української Народної
Республіки
в Румунії
12 жовтня 1921 р.
Ч. 3036
м. Букарешт

Високоповажний Симоне Василевичу!

Дуже жалкую, що пишу цього листа, не одержавши тієї пошти, що везе Лебідь-Юрчик і тому не можу дати Вам вичерпуючої відповіді на всі ті питання, що Вас цікавлять. А головне не можу відповісти по заслугам на ті наклепи, які ходять відносно мене у Тарнові.

1. Справа Румунсько-Українського Товариства майже цілком закінчена. По мотивам практичним і технічним для нас є більш корисним не засновувати свого нового Товариства, що одібрало б не менш півроку на організаційну працю, а прилучити свою працю і кошти до існуючого і відомого Товариства, яке зобов'язалося б прийняти назву Румунсько-Українського. Таке Товариство разом з банком ми знайшли, всі попередні переговори закінчили і тепер залишається одержати затвердження наших умов Урядом і внесення грошей. Товариство може почати працювати через тиждень після того, як привезені будуть сюди гроші. Доклад в цій справі зо всіма матеріалами вже давно у мене виготовлений і я вже давно його привіз би, аби мав візу. Вчора я її наприкінці одержав і їду до Вас в Тарнів через кілька днів, побачившись і улаштувавши справи з Лебідь-Юрчиком.

2. Справу Чер[вон]ого Хреста ми відкладаємо трохи через те, що хочемо її зв'язати з організацією Українського громадського комітету⁶⁴. Нам уявляється тут, що це буде краще в такий спосіб вирішити питання організації Чер[воного] Хреста, що б поруч з нею існував Громадський комітет. Це думка не тільки Місії, але і широких кол нашого громадянства тут, також як і наших інтернованих і збігців. Вони всі прийматимуть участь через своїх представни-

⁶⁴ Йдеться про створення Громадсько-допомогового комітету української еміграції у Румунії. Його ініціатором виступила Надзвичайна дипломатична місія УНР у цій країні. Розпочав свою роботу Комітет у вересні 1923 р. Див.: В.М. Влащенко. "Перша конференція української еміграції у Румунії (до 85-річчя з дня заснування Громадсько-допомогового комітету української еміграції у Румунії)", *Українознавство – 2008. Календар-щорічник*. Київ, 2007, с.172-178.

ків в цьому Комітетові, а тоді організація Чер[воного] Хреста буде мати дійсну і реальну підтримку. Підготовча робота по скликанню установчих зборів цього Комітету вже ведеться і незабаром вони скликані, Комітет заснується і ми проведемо його статут через Румунський Уряд, для того, аби він мав всі права юридичної особи і існував цілком легально, при усяких політичних умовах нашої справи.

3. Відомости про те, що большевики можуть повести наступ на Бессарабщину теж і ми мали. Ці відомості я навіть вставив в свою ноту, яку я подав Румунському Уряду від імені У.Н.Р., в відповідь на ноту Чичеріна і Раковського. Але з самих авторитетних джерел ми знаємо, що румуни, хоч і приймають всі міри перестороги проти нападу большевиків на Румунію, але не вірять в можливість війни. Настрій їх з цього боку цілком спокійний, бо мабуть вони мають запевнення, що війни не буде з боку тих чинників, перед котрими тепер большевики стоять навколішки і без підтримки яких вони не продержалися б зараз ні одного місяця. Тому ні військові, ні політичні розмови в сучасний момент з румунами на тему можливої війни з большевиками не тільки їх не цікавлять, а навіть трохи начебто дратують. Недавно ми одержали з Міністерства Війни офіційну пораду втримувати наших збігців і інтернованих від ворожої агітації проти большевиків. Так само настрої Румунських військових кол є зовсім мирний, бо військо не хоче воювати. Керуюча партія Авереску⁶⁵, як і його Уряд теж рішуче проти війни і гідні скоріш віддати тимчасово Бессарабщину, ніж воювати за неї. Правда, в деяких бессарабських колах ходять чутки, що румуни готовлять навіть наступ на Правобережжя і майже згодні сформувати для цього Українські частини, але не під проводом військових представників У.Н.Р. До Вас ці чутки можуть дійти вже в редакції такій, що румуни готові сформувати Українські частини, але не під проводом проф[есора] Мацієвича і ген[ерала] Дельвіга. Але в цьому буде стільки правди, скільки її є в брехнях Галіпа, що Франція підтримає справу У.Н.Р. тільки тоді, коли на чолі її не стоятиме Петлюра.

Тепер дозволю собі перейти до тих справ, про які мені оповідав

---

⁶⁵ *Авереску Олександр* (1859 – 1938) – генерал, маршал, державний діяч. Народився в с. Озерне поблизу м. Ізмаїл. Начальник військової академії у Бухаресті, військовий аташе у Німеччині. У 1907 – 1909 рр. – військовий міністр. Лідер Народної Партії (Ліги Народу), прем'єр-міністр Румунії у 1918, 1920 – 1921, 1926 – 1927 рр.

І.А. Чопівський⁶⁶. Він передавав мені на підставі фактичних відомостей, що сучасний прем'єр звернувся до Міністра З[акордонних] С[прав] з листом, в якому він знаходить мене не підходящим для посту голови Місії в Румунії. Мотивами цього виставляється 3 причини. 1) що я затримав візу Лебідю-Юрчику, який їхав до Румунії в справі негайного державного значіння і не відповідав на телеграми Міністерства З[акордонних] С[прав] в цій справі, 2) що Румунський Уряд не рахується зі мною, а шукає через своїх Варшавських представників інших шляхів порозуміння з У.Н.Р. 3) що Румунські торговельні кола ігнорують Місію, а звертаються безпосередньо до Уряду.

Я заявляю, що ці всі мотиви не мають ні жодних фактичних підстав.

1) Візу я почав клопотати Лебідь-Юрчику зараз же, як одержав про це повідомлення Міністерства. На телеграми Міністерства давав відповіді телеграфно, що віза клопочеться і буде надіслана по її одержанні. Візу ми одержали на підставі особливого довір'я до Місії, бо в той час обміну нотами меж большевиками і Румунами зовсім не давали віз Українцям. При чому і віза була дана на 10 днів. По одержанню візи Лебідь-Юрчик був повідомлений телеграфно негайно. На все в ділах Місії є документи і тому Ви можете зрозуміти, скільки є правди в такому наклепі. Дійсно віза була отримана з великим запізненням, але я не знаю, чи де-небудь даються нам візи швидко. Візу на Польщу я чекаю більш, як 1½ місяця. Тому я не можу прийняти на свій рахунок, що дякуючи сучасному важкому нашому становищу, нам затримують візи.

2) Не знаю, про яке відношення до мене Румунського Уряду говорить п[ан] прем'єр⁶⁷. Я можу в доказ поважного відношення

⁶⁶ *Фещенко-Чопівський Іван Адріанович* (1884 – 1952) – політичний і державний діяч, вчений-металознавець. Народився на Житомирщині. Закінчив Київський політехнічний інститут. Належав до УПСФ. Член Української Центральної Ради та її Комітету. У 1918 – 1919 рр. очолював міністерства торгівлі й промисловости та народної освіти УНР, з 1919 р. – радник, заступник голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Румунії. Голова Ради Республіки. Працював у Гірничій академії у Кракові, університеті та політехніці у Варшаві. 1945 р. заарештований радянськими спецслужбами. Помер у радянському таборі.

⁶⁷ *Пилипчук Пилип Каленикович* (1869 – 1940) – громадсько-політичний і державний діяч, інженер, дипломат. Закінчив Петербурзький політехнічний ін-т. Член Української громади у Петербурзі. Доцент теоретичної механіки Київського політехнічного інституту. З 1917 р. – член УПСР, в. о. директора департаменту Генерального секретаріату торгу і промисловости, з грудня 1918 р.

Румунського Уряду до мене навести, що Міністри всіх Урядів, які за цей час були в Румунії, Президенти Парламенту і вищі генерали завжди приймали мене з повним респектом⁶⁸, завжди дуже чемно відповідали на мої візити і задовольняли мої інтервенції в тій мірі, в якій це було можливо по загальній політичній ситуації. Всім моїм політичним розмовам з представниками Рум[унського] Уряду завжди велись записи, копії яких надсилалися до Міністерства. Припускаю можливість того, що хто-небудь з провокаційною метою, як це було колись з Казановою⁶⁹, міг пустити чутку про негативне відношення до мене Рум[унського] Уряду. Коли це так, то я ясно бачу тут мету прислужитися большевикам на випадок позитивного закінчення переговорів Румунів з ними, з тим аби легше було ліквідувати нашу Місію, бо я своїми давніми зв'язками і тою повагою, з якою представники Уряду до мене ставились завжди, являються перешкодою для цієї ліквідації.

3) Припускаю, що деякі торговельні кола не хтять зі мною мати діла. Але хіба я обов'язаний мати діло зо всіма. Навпаки я лічу і [з]обов'язан мати діло тільки з тими, які заслуговують довір'я і йдуть назустріч нашим інтересам. Маю підозріння, що ті добродії, які звернулися безпосередньо до Уряду, були вже у мене в кабінеті, але я їх майже вигнав звідтіль, бо вони, на мій погляд, могли нас втягнути в дуже небезпечну політичну і фінансову авантюру. А нам зараз більш, як коли, треба триматися особливо обережно.

Таким чином, як Ви бачите, я на підставі фактичного аналізу тих мотивів, які наведені в листі п[ана] прем'єра, не можу не бачити в ньому нічого иньшого, як користуючись зовсім непевними відомостями, а може навіть і чутками, наміру звільнити мене з моєї посади в спосіб дуже нечемний.

Ви добре розумієте, що з самого початку моєї праці в Румунії і до останнього часу я залишався тут тільки по вашому бажанню і по бажанню поважних кол нашого громадянства. Ви пам'ятаєте, скільки раз я Вас прохав, аби Ви мене визволили від цього дипломатичного обов'язку. І досі моє прохання про демісію знаходиться в ділах Прем'єр-Міністра. Але не дивлячись на те, що за останні

по квітень 1919 р. – міністр шляхів УНР, з серпня 1919 р. – голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Польщі, 1921 р. – член Ради Республіки, з серпня 1921 р. по січень 1922 р. – голова Ради Народних Міністрів і міністр фінансів УНР. З 1925 р. жив у Луцьку, очолював місцеве Товариство ім. Лесі Українки.

⁶⁸ *Респект* – повага.

⁶⁹ *Казанова* – офіцер румунської контррозвідки.

часи умови праці т
ся на своєму пості,
керуючись націона
мав і зараз маю мо
теру, з гарантією сп

Таким чином, м
п[ан] Пилипчук і і
для державної пра
силь морального за
У.Н.Р., які стояли в
їнське громадянств
Ви стоїте на чолі н
А. Ніковський, я міг
шення до мене перс
національних діячів
літ. Я сподівався і г
вважаючи мене діяч
Центру, по товарись
бив сам відповідні в

І будьте певні, що
го становища і розв
ці.

Бажаю Вам всьог
З правдивою пош

*ЦДАВО України,
Оригінал.*

---

⁷⁰ *Державний Центр*
владних органів, які прот
версалу Української Цент
торії УНР та Ради Народн
р. – головний отаман С.В.
ти) – Рада Республіки (з
Українська Національна Р